

Jaarplan 2023

Rekenkamercommissie Hoogheemraadschap De Stichtse Rijnlanden

Colofon

De rekenkamercommissie Hoogheemraadschap De Stichtse Rijnlanden

Samenstelling:

Leden: Wijnand van de Giessen (extern voorzitter)
                  Bart van der Helm (extern lid; vicevoorzitter)
                  Edo Gies (extern lid)

Secretaris: Koos Kappert
                  jkappert@chello.nl
                  06 - 27 52 81 91

Postadres: Postbus 550
                  3990GJ HOUTEN

Het Algemeen Bestuur van het Hoogheemraadschap De Stichtse Rijnlanden (HDSR) en het Algemeen Bestuur van het Waterschap Rivierenland (WSRL) hebben uit overweging van kwaliteit, continuïteit en efficiency in 2016 besloten om de krachten te bundelen en met twee rekenkamercommissies in een gezamenlijke personele unie vanaf 2017 de leden van het Algemeen Bestuur van beide waterschappen te ondersteunen bij hun werkzaamheden.

1. Inleiding

De rekenkamercommissie van Hoogheemraadschap De Stichtse Rijnlanden wil door gericht onderzoek en praktische adviezen op een actieve wijze helpen de rechtmatigheid, doelmatigheid en doeltreffendheid van het bestuurlijk handelen van Hoogheemraadschap De Stichtse Rijnlanden te verbeteren. Met de onderzoeken wordt inzicht geboden in de prestaties van Hoogheemraadschap De Stichtse Rijnlanden en worden waar nodig aanbevelingen voor de toekomst geformuleerd. Op basis van onder meer risicoanalyses en met het oog voor wat er leeft, streeft de rekenkamercommissie naar scherpe en praktisch toepasbare bijdragen aan het leervermogen van het waterschap. In dit jaarplan geeft de rekenkamercommissie aan welke onderwerpen zij in 2023 wil gaan onderzoeken.

2. Wat willen we bereiken?

De rekenkamercommissie heeft bij de keuze van het onderzoeksonderwerp de volgende criteria voor de prioriteitstelling van de onderzoeken gehanteerd:

- gaan over zaken die door het waterschap te beïnvloeden zijn;
- zijn maatschappelijk (is niet altijd publiek!) relevant;
- hebben (mede) een groot financieel belang;
- sluiten aan op de visie, doelen en beleidsprioriteiten van het waterschap;
- hebben een politiek-bestuurlijk belang;
- leveren bruikbare leereffecten op voor het Algemeen Bestuur en Dagelijks Bestuur;
- spelen ook bij andere waterschappen;
- kunnen een korte doorlooptijd hebben;
- leveren een degelijk onderzoeksresultaat op;
- zetten niet de interne bedrijfsvoering centraal (deze is hoogstens een verklarende factor);
- onderzoeken worden (t.z.t) verspreid over meerdere beleidsterreinen.

3. Context onderzoeken

Al jaren zijn bij de waterschappen rekenkamercommissies operationeel. Dit orgaan is destijds in het leven geroepen om onderzoek te verrichten dat als doel heeft om de Algemene Besturen (AB's) van waterschappen te ondersteunen in de uitoefening van hun kaderstellende en controlerende taken. Het onderzoek van de rekenkamercommissie is in zijn algemeenheid gericht op het gevoerde beleid van het waterschap (terugblik) en kijkt daarbij naar met name de doeltreffendheid, doelmatigheid en rechtmatigheid. Naar beleid dat nog in ontwikkeling is zal de rekenkamercommissie geen onderzoek doen. We willen namelijk niet in een adviesrol komen. Tegelijkertijd merken we dat bij het AB wel de behoefte bestaat om de betekenis van onze onderzoeken door te vertalen naar toekomstbeleid. Daar proberen we al met onze aanbevelingen richting aan te geven, maar we denken dat we met plaatsen van ons onderzoek in de context waarin het waterschap nu en in de toekomst opereert hier een nog betere invulling aan kunnen geven.

Als functionele overheid zijn de waterschappen specifiek belast met de waterbeheertaak en in beginsel verantwoordelijk voor de totale afwatering in het stedelijk en landelijk gebied, de waterkwantiteit en de waterkwaliteit, de zuivering van afvalwater en het beheer van de waterkeringen. Deze kerntaken zullen in de toekomst blijven bestaan. Wel zijn er ontwikkelingen die van invloed zijn op de uitvoering van deze kerntaken. Het essay 'Het nieuwste waterschap' van de NSOB en het aanverwante artikel 'Toekomst van het waterschap, waterschap van de toekomst' schetsen verschillende signalen en patronen die in de huidige praktijk ontdekt en herkend worden en een inkijk geven in de toekomst van de watersector. In de hieronder weergegeven tekstkaders staan de signalen en de patronen.

(Bron: <https://www.nsob.nl/sites/www.nsob.nl/files/2020-02/NSOB-2020-Het%20nieuwste%20waterschap.pdf> en <https://edepot.wur.nl/546744>)

Als rekenkamercommissie willen wij deze toekomstige ontwikkelingen als context gebruiken waar het waterschap zich in bevindt en zal gaan acteren als context voor onze onderzoeken. En daarmee met onze onderzoeken die traditioneel 'terugkijken' ook de verbinding kunnen leggen met de toekomst.

Klimaatverandering

Het klimaat in Nederland kent toenemende weersextremen (té droog of té nat) en dat leidt tot de vraag hoe de zoetwatervoorziening voor maatschappelijke functies voor de toekomst kan worden geborgd en tegelijkertijd bij een teveel aan water droge voeten gegarandeerd kan worden. Dit gaat veel vergen van het waterbeheer en de rol die het waterschap hierin speelt. Het kan gepaard gaan met grote investeringen, zonder dat daarmee droogte of overlast volledig kan worden uitgesloten.

Verder leidt klimaatverandering tot ecologische veranderingen die het waterschap zal merken. Verdroging en verzilting hebben effect op flora en fauna en door hogere temperaturen vestigen zich nieuwe, en soms ongewenste, soorten. De veranderende ecologie is moeilijk te voorspellen en zal effect hebben op de waterkwaliteit en biodiversiteit.

Energietransitie en circulaire economie

Om de opwarming van de aarde af te remmen moet in 2050 een reductie van 95% van de CO₂ uitstoot ten opzichte van 1990 zijn gerealiseerd. Dat betekent dat de energievraag (en dus ook de CO₂ uitstoot) van het waterschap zal moeten worden verminderd en/of verduurzaamd. Dat kan met allerlei energiebesparende maatregelen en (zelf) opwekken van duurzame energie.

In het verlengde van de energietransitie speelt ook de ontwikkeling naar een circulaire economie. Grondstoffen raken in snel tempo op en gebruik van materialen met een hoge CO₂ voetafdruk moeten worden verminderd. Er liggen hier kansen voor het waterschap, bijvoorbeeld rond de zuivering van afvalwater en alternatieve energieproductie- en innovaties (de Energie- en Grondstoffenfabriek).

Tegelijkertijd kijken andere partijen voor hun eigen opgaven ook naar het waterschap als partner met expertise en lange termijn oriëntatie. Zo kan het waterschap er voor kiezen om de kerntaak breder in te vullen en actiever te worden in allianties om de maatschappelijke taak van de energietransitie en circulaire economie verder op te pakken.

Technologische innovatie

De ontwikkelingen van technologische innovatie voltrekt zich in hoog tempo. Denk aan de ontwikkeling van de zuivering van afvalwater; er kunnen steeds meer stoffen uit het water worden gehaald en de efficiëntie waarmee dat gebeurt wordt groter. Dat maakt meer mogelijk, maar werpt ook nieuwe kwesties op. Zo worden de laatste jaren de effecten van tot voorheen niet bekende stoffen (toxines) duidelijk. Het blijkt dat deze stoffen (onder andere medicijnresten, microplastics en restanten van illegale drugsproductie) schadelijk kunnen zijn voor flora en fauna. Het is moeilijk te voorspellen of deze trend zich door ontwikkelt, maar het is aannemelijk dat dit het waterschap voor grote opgaven stelt, die navenante investeringen vragen.

Digitalisering

De aansturing van de gemalen en stuwen gebeurt steeds meer digitaal en ook de metingen verlopen veelal digitaal. Hoewel de efficiencyvoordelen vooralsnog overheersen baart deze ontwikkeling ook zorgen. Als alles met software is geregeld en computersystemen het overnemen is de vraag wie dan nog precies weet hoe het werkt. Daar komt bij dat recente grote softwarestoringsen hebben laten zien dat hele operationele- en hulpsystemen (o.a. 112) kunnen worden stilgelegd. Dit kan het watersysteem mogelijk kwetsbaar maken en verschuift mogelijk het zwaartepunt in de afwegingen, beslissingen en prioriteiten van 'menselijk handelen op basis van data' naar 'algoritmen die op basis van data bepalen of en welk menselijk handelen nodig is'

Coöperatieve samenleving en individualisering

Burgerinitiatieven zijn niet meer weg te denken uit de samenleving. Het bestuurlijk discours is over het algemeen erg positief over deze initiatieven, maar in de praktijk blijkt het niet eenvoudig om erop in te spelen en tot publieke meerwaardecreatie te komen. Overheden doen in toenemende mate een beroep op het zelf-organiserend vermogen in de samenleving. Middels de Omgevingswet speelt het Rijk hierop in. Het vereist steeds meer transparantie en zichtbaarheid van waterschappen bij deze taakuitoefening. Waterschappen kunnen zich steeds minder permitteren om zelf de agenda te bepalen, ze zullen moeten anticiperen op hun omgeving.

Naast deze coöperatieve ontwikkeling zet de trend van individualisering zich óók verder door. Dit zet op steeds meer plekken in de samenleving de solidariteit ter discussie. Bij waterschappen is nog sprake van het egaliteitsbeginsel. Men betaalt per huishouden, gebruiker of grootte van de gebruiker. Individuele burgers en bedrijven worden steeds kritischer en kunnen het door hen te betalen bedrag ter discussie stellen door aan te geven dat men niet vervuult of zelf bereid is het water te zuiveren. Het kan bijvoorbeeld leiden tot een sterke maatschappelijke druk tot het invoeren van het principe waarbij de kostenveroorzaker betaalt, of dat nu een groot gezin is dan wel een middelgroot bedrijf met een bijzondere vorm van vervuiling. Het faciliteren van deze ontwikkeling kan een robuuste bedrijfsvoering, gericht op grote investeringen voor de lange termijn, van waterschappen onder druk zetten.

Nieuwe netwerkposities waterschappen

Maatschappelijke transities vragen dat er steeds vaker en meer samengewerkt moet worden met medeoverheden en andere (gebieds)partijen. En door de cumulatie van ruimteclaims en ruimtelijke opgaven wordt het steeds lastiger de bestaande ruimtelijke ordening, waarbij functies worden gescheiden, te handhaven. Inbreng van uitvoeringskracht en gebiedskennis vanuit het waterschap kunnen een zeer belangrijke rol spelen in het vormgeven van deze maatschappelijke transities. Andere overheden en gebiedspartijen zullen dan ook vaker naar het waterschap kijken en zich afvragen hoe ze gezamenlijk tot maatschappelijke meerwaarde en slagkracht in het gebied kunnen komen. Hetgeen weer aansluit bij de Omgevingswet waarbij overheden worden geacht steeds vaker als één overheid op te treden.

Trends Waterkwaliteit

Zorgen voor schoon en ecologisch gezond oppervlaktewater is één van de kerntaken van het waterschap. Dat betekent goede ecologische en chemische omstandigheden voor planten en dieren in het water, maar ook een optimale kwaliteit voor gebruikers van het water, zoals de energie-, transport- en landbouwsectoren, sportvissers, pleziervaarders en zwemmers.

Voor een aanzienlijk deel van het water in Nederland schrijft de Kaderrichtlijn Water (KRW) voor wat de minimale kwaliteitsdoelstellingen zijn. Deze richtlijn is sinds 2000 van kracht in de Europese Unie en bevat afspraken die ervoor moeten zorgen dat uiterlijk in 2027 het water in alle lidstaten voldoende schoon en gezond is.

De meest recente analyses van de kwaliteit van de Nederlandse regionale wateren laten zien dat de waterkwaliteit de afgelopen jaren weliswaar is verbeterd, maar ook dat het nog beter moet. Door onder andere gewasbeschermingsmiddelen, meststoffen, zware metalen, medicijnresten, microplastics en andere (chemische) stoffen, en ook door de inrichting van veel wateren, is de uitdaging groot om de Kaderrichtlijn Water doelen die voor 2027 zijn afgesproken te halen.

4. Onderzoeken 2023

De rekenkamercommissie heeft op woensdag 5 oktober 2023 tijdens korte sessies gesproken met alle fracties van het Algemeen Bestuur. en daarbij is gevraagd naar relevante onderzoeksonderwerpen. Mede op basis van die input een uiteindelijke keuze gemaakt voor twee onderwerpen die de rekenkamercommissie in 2023 wil gaan onderzoeken.

Onderzoek 1: Doeltreffendheid en doelmatigheid communicatie- en participatieproces dijkversterkingen.

Dit onderzoek zal gezamenlijk worden uitgevoerd met de rekenkamercommissie van HDSR.

Waterschap Rivierenland (WSRL) en Hoogheemraadschap De Stichtse Rijnlanden (HDSR) werken de komende jaren aan dijkversterkingen. Voor deze versterkingen hebben betrokken overheden een participatieproces ingericht. De vormgeving van een participatieproces op een wijze dat alle betrokkenen tevreden zijn, zowel met het proces als met het resultaat, blijkt in de praktijk een uiterst ingewikkelde aangelegenheid.

In dit onderzoek wil de rekenkamercommissie de Algemeen Besturen inzicht verschaffen in de doeltreffendheid en doelmatigheid van het communicatie- en participatieproces dijkversterkingen bij WSRL en HDSR. Om ook van elkaar te leren wil de rekenkamercommissie als casus de projecten Sterke Lekdijk van HDSR en Gastvrije Waaldijk van WSRL met elkaar vergelijken.

Sterke Lekdijk HDSR

HDSR versterkt de Lekdijk tussen Amerongen en Schoonhoven over een lengte van vijftig kilometer. Het werk is opgedeeld in zes deelprojecten. De trajecten Wijk bij Duurstede- Amerongen en het traject Rolafweg Zuid tot aan de bebouwde kom van Jaarsveld (gemeente Lopik) worden als eerste aangepakt. Vervolgens is in 2018 gestart met het traject Culemborgse Veer-Beatrixsluis. Het vierde deelproject, Salmsteke-Schoonhoven, is gestart in het najaar van 2019.

Gastvrije Waaldijk WSRL

De komende jaren versterkt Waterschap Rivierenland de noordelijke Waaldijk tussen Gorinchem en Nijmegen. Het gaat om een dijktraject van 80 kilometer lang. Hiervoor wordt een nieuw concept ontwikkeld: de "Gastvrije Waaldijk". Dit concept omvat meerdere dijkversterkingsprojecten. De nu lopende dijkversterkingsprojecten zijn in 2026 klaar. Daarna start de versterking van het laatste gedeelte Sprok-Sterreschans. De Gastvrije Waaldijk krijgt dit decennium vorm.

Planning onderzoeksperiode:

De start van het onderzoek staat gepland voor voorjaar 2023

Onderzoek 2: Doeltreffendheid en doelmatigheid beheer en onderhoud dijken en watergangen in relatie tot de biodiversiteit.

Voor goed waterbeheer is het onderhoud van watergangen en dijken van groot belang. Vanuit het Algemeen Bestuur wordt daarbij veel waarde gehecht aan de maatschappelijke verantwoordelijkheid vanuit het waterschap om bij dit beheer en onderhoud ook rekening te houden met het versterken van biodiversiteit.

In dit onderzoek wil de rekenkamercommissie het Algemeen Bestuur inzicht verschaffen in wat nu het beleid is van het waterschap met betrekking tot onderhoud en beheer van dijken en watergangen en biodiversiteit en hoe hier in de praktijk uitvoering aan gegeven wordt. Tevens willen we kijken naar hoe inwoners en bedrijven het huidige niveau van beheer en onderhoud in relatie tot biodiversiteit ervaren en of er vanuit het waterschap initiatief genomen wordt om inwoners en bedrijven hier actief bij te betrekken.

Het onderwerp van onderzoek 2 is echter nog niet definitief: het kan zijn, dat de rekenkamercommissie moet besluiten om vanwege de actualiteit een ander onderwerp te kiezen.

5. Wat gaat het kosten?

Voor de rekenkamercommissie is op jaarbasis een budget van € 60.000,-- beschikbaar gesteld. Dit budget is met name bedoeld voor de bijdrage aan ondersteunende bureaus en

voor de vergoeding van de voorzitter, externe leden en secretaris van de rekenkamercommissie.

Tabel 1: Kosten Rekenkamercommissie Waterschap Rivierenland (bedragen inclusief btw)

Rkc HDSR	Budget 2023
Vergoeding voorzitter + externe leden incl. reis- en onkosten	€ 9.000,--
Vergoeding secretaris	€ 8.000,--
Bijdrage ondersteunende bureaus	€ 41.500,--
Lidmaatschap NVRR	€ 500,--
Deskundigheidsbevordering (congressen, etc.)	€ 1.000,--
Totale budget 2023	€ 60.000,--

De zittingstermijn van de huidige voorzitter verloopt per 31 december 2023. In 2023 zal begonnen worden met de werving van een nieuwe voorzitter. De totale geraamde kosten hiervoor zijn begroot op €10.000,= Deze kosten komen ten laste van beide waterschappen (WSRL en HDSR); elk voor 50% en zijn niet in bovenstaande kostenoverzicht opgenomen.

GROSLIJST Rkc HDSR 2023

- Aanbesteding
- Bodemdaling
- Communicatie
- Doeltreffendheid Algemeen Bestuur
- Doeltreffendheid Beheer en Onderhoud / maatregelen (KRW) / waterbeheerplan
- Droogte
- Effecten van RO op watersysteem, waterkwaliteit oppervlaktewater.
- Grondwater
- KWA+ (zoetwateraanvoer West-Nederland)
- Omgevingswet (inclusief bruidsschat)
- Onteigeningsprocedures
- Participatieproces
- Sterke Lekdijk
- Toegankelijkheid HDSR (werkplekken/vergaderzalen/documenten)
- Verstrekking subsidies aan derden
- Vormgeving innovaties in de zuivering